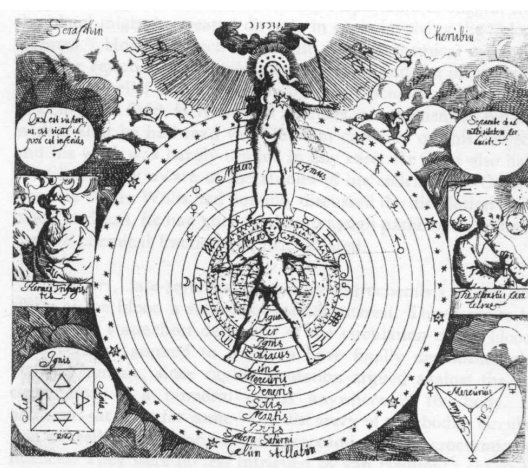

Gnosticizmus – permanentná podzemná revolúcia I.

Branislav Michalka

12. júna 2019 **✚ História ✚** **Gnosticizmus**

O gnosticizme by sme mohli pojednať tromi spôsobmi. Podľa prvého by sme mohli sledovať podzemný život gnosticizmu ako ezoterickej náuky od 1. tisícročia pred Kristom až po dnešok, usilujúcej o vyššie osvietenie jednotlivcov, v druhom zase sledovať jeho sekularizovanú politickú podobu v rámci európskeho Novoveku, ako nám ju predostrel Eric Voegelin a v treťom, z hľadiska kresťanského, vidieť prežívanie kontinuálnej vzbury proti Bohu Stvoriteľovi. Táto roztrieštenosť pohľadov je však možná len v prípade ak veríme, že medzi týmito tromi javmi je len analogický vzťah a nie kontinuálna jednota. Inak povedané: ak veríme, spolu s ezoterikmi, že gnóza usiluje len o individuálne osvietenie mysle, alebo ak veríme spolu s Voegelinom, že sily revolúcie, ktoré od konca Stredoveku zaplavili Európu, sú iba výsledkom opätovného „zbožštenia“ politickej a mocenskej sféry po zániku stredovekej Christianitas a nie súčasťou kontinuálnej vzbury proti Bohu. Svetové udalosti nás nútia, podobne ako Voegelina, odmietnuť ezoterickú verziu. Avšak stačí nám Voegelinovo zistenie „sekularizácie“ gnostických ideí? Bolo by tomu tak v tom prípade, ak by sme mali do činenia „len“ s premietnutím gnostických, kresťansko-disidentských a sektárskych ideí do sekulárnej roviny a prenesením kresťansko-eschatologických momentov do civilizačných očakávaní. To by však bolo možné len za predpokladu, ak by sme zabudli na časovú postupnosť gnostického disentu a upierali mu metafyzické podnety. Avšak kresťanskému pohľadu by skôr zodpovedalo nazeranie, že: aspirácie sekularizovanej eschatológie nie sú len výsledkom sekularizácie ľudského myšlienkového úkonu kresťanských sektárov, od ktorých moderní gnostici prevzali podzemný pojmový aparát a víziu z minulosti, ale kontinuálnou požiadavkou vzbury proti pravému Bohu spojenou už so Starým Zákomom a s vyvoleným národom.

Zdroj: wikipedia.com

Eric Voegelin a myšlienka sekularizovaného gnosticizmu

S myšlienkou o gnostickom pôvode moderných sekulárnych politických „náboženstiev“ akými sú humanizmus, liberalizmus, socializmus alebo komunizmus prišiel rakúsko-americký filozof Eric Voegelin

v polovici 20. storočia. Popísal imanentizáciu kresťanskej eschatologickej vízie, ktorá sa v modernej dobe pretavila z roviny očakávania druhého príchodu Ježiša Krista do očakávania sekulárnej spásy a završenia dejín v rámci príchodu politicko-sociálneho „nového veku“, v ktorom bude ľudstvo vyslobodené, transformované a „vykúpené“ skrze zmenu sociálneho usporiadania sveta. V rámci poznania transformácie gnosticizmu v modernej dobe sú Voegelinove výroky veľmi podnetné. Za kľúčové môžeme považovať toto jeho zistenie:

„Gnostická špekulácia sa zbavuje neistoty viery tým, že sa vzdáva transcencie a dáva človeku a jeho jednaniu v rámci pozemského sveta zmysel eschatologického naplnenia. Civilizačná činnosť sa pri empirickom postupe tejto imanentizácie stáva mystickým dielom samospásy. Duchovná sila duše, ktorá slúžila v kresťanstve výlučne na posvätenie života, sa teraz mohla preorientovať na vytváranie príťažlivejšieho, hmatateľnejšieho a predovšetkým ľahšie dostupného raja na zemi.“

Voegelinovou zásluhou bolo, že poukázal na gnostický pôvod ideí moderných revolučných hnutí akými boli humanizmus, liberalizmus, socializmus, komunizmus a národný socializmus. Správne rozpoznal za ich politickými aspiráciami modifikáciu gnostického pojmového aparátu a gnostických eschatologických očakávaní. Jeho záverom však chýbal akýkoľvek metafyzický rozmer. Dokonca sa mohlo zdať, že aj jeho kritika gnózy má skôr charakter kritiky jej nežiadúcich sekulárnych účinkov než kritiky jej heretickej, proti – Božskej a proti – Stvoriteľskej podstaty. Tú akoby považoval, v duchu ideového pluralizmu, len za jeden z prejavov ľudského myslenia, ktorý sa zvrhol. To v očiach kresťana nutne znižuje účinok jeho zistení.

Navyše je tu jedna zásadná otázka vo vzťahu k moderným ideológiám: vzdávajú sa skutočne transcencie, ako tvrdí Voegelin? Ako vôbec definovať transcenciu pri ideológiách s výrazne panteistickým podtextom? Nie je už samotná identifikácia s nadosobnou ideou transcenciou? Veď práve nutnosť transcencie, ktorá je, aj podľa ľudských skúseností so sekulárnymi ideológiami, človeku vlastná, by smerovala naše úvahy skôr k podozreniu, že tzv. „sekularizácia“ je len dobová maska niečoho konštantného a trvalého, skutočne metafyzického. Skrátka, kresťan nemôže poprieť, že moderné ideológie majú svoju metafyzickú, démonickú inšpiráciu. Máme na mysli skutočných padlých anjelov, skutočné netelesné inteligencie.

Voegelin hovorí predovšetkým o deviácií stredovekého gnosticizmu, ale úplne prehliada ideové zdroje tohto gnosticizmu, ktoré siahajú hlboko do dejín pred stredovekom. Voegelinova vízia akoby potvrdzovala možnosť človeka vzdať sa transcencie, avšak práve táto možnosť sa ukázala na modernom vývoji ako nereálna, keďže práve transcendentné vákuum (či skôr snaha oň) bolo vždy okamžite zaplnená náhradným božstvom.

Prístup Erica Voeglina je zaťažený z pohľadu kresťana, napriek všetkej pro-kresťanskej civilizačnej sympatii, jednou zásadnou vadou – Voegelin nebol veriaci kresťan. Mnoho kresťanov si rado nahováralo, že ním je, aj keď jeho vyjadrenia na adresu základných právd kresťanstva boli vždy veľmi hmlisté. Sám sa označoval za dediča klasickej platónskej a aristotelovskej tradície európskeho myslenia. Nakoniec, v sedemdesiatych rokoch 20. storočia priznal, že nie je kresťanom. Z toho plyní následne, že Voegelin nevníma gnosticizmus ako reálnu vzburu proti Pravde, ale ako určité duchovno-politické nebezpečenstvo. V podstate mu nepripisuje reálny metafyzický rozmer, ale považuje ho za chybu v ľudskom myslení. Keďže v kresťanstve vidí len uchovávateľa a rozvíjateľa určitej antickej tradície, tak v gnosticizme vidí len defektný prvok v rámci

tohto myslenia, s dopadom na politický a kultúrno-civilizačný život. Jeho nasledujúca veta nás upozorní na to, že na jednej strane správne vyjadruje počudovanie na stáročnou kontinuitou tohto javu a na druhej strane ho zbavuje metafyzického zdroja, keď ho umiestňuje len do vnútra ľudského ega:

„Naša analýza sa môže vrátiť na principiálnu rovinu. Snaha o vytvorenie eida dejín vedie ku klamnej imanentizácii kresťanského eschatonu. Pochopenie tejto snahy ako klamu však vedie k znepokojivým otázkam o ľuďoch, ktorí takú snahu vyvíjajú. Takéto klamné závery sa totiž javia ako rozhodujúce. Dá sa preto domnievať, že myslitelia, ktorí im podľahli, nie sú dostatočne inteligentní na to, aby ich prekukli? Alebo ich prekukli a napriek ich z nejakých nejasných zlých úmyslov propagujú? ... Je očividné, že sedem storočí intelektuálnych dejín nemožno vysvetľovať len hlúposťou a nečestnosťou. A tak musíme hnaciú silu, ktorá týchto ľudí tak zaslepila, hľadať skôr v ich dušiach ...“

Kresťanstvo a gnosticizmus

Kresťan naopak rozpoznáva v gnosticizme dediča satanskej vzbury proti Bohu a vidí kontinuitu tejto vzbury počas celých dejín spásy a Zjavenia. Tým je u kresťana dané aj riešenie, ktoré nespočíva, ako u Voegelina, primárne v návrate k platónskej a aristotelovskej tradícii myslenia, ale v návrate ku ortodoxnej kresťanskej tradícii a k učeniu katolíckej Cirkvi.

Celková optika kresťana núti vidieť v gnosticizme permanentnú disidenciu voči Bohu a jeho Zjaveniu a preto nepovažuje jeho novoveké prejavy za niečo špecificky odlišné od prejavov staršieho dáta. Kresťan sa nemôže dať oklamať povrchnou „sekularitou“ týchto gnostických hnutí akými sú liberalizmus, socializmus, komunizmus či národný socializmus. Znamenalo by to rezignovať na fakt, ktorého si bol vedomí už sv.

Augustín keď v Božom štáte píše, že pohanské modly sú len maskami démonov. Usudzovať pri zbožšťovaní ideí (rovnosť, sloboda, bratstvo) alebo ľudí (Lenin, Stalin, Hitler, Mao) na nejaký špecifický, nemetafyzický proces, abstrahujúci od reálnej ukotvenosti v démonickej vzbure proti Bohu, je pre kresťana omylom. Ak by sme to chceli zhrnúť čo najjednoduchšie: pre Voeglina je gnosticizmus kultúrno-civilizačnou katastrofou, pre kresťana však ohrozením spásy duší a urážkou Boha; čo sú však veci, na ktoré Voegelin neverí. Pre kresťana je gnosticizmus, ako vyjadrenie vzbury proti Bohu, ako vyjadrenie ľudskej a satanskej pýchy, ako vyjadrenie túžby nastoliť vládu človeka nad svetom nezávislú na Bohu, metafyzickou nutnosťou vzhľadom na existenciu padlých anjelov a dedičného hriechu.

Ďalšou slabinou Voegelinovho prístupu je datovanie počiatku problematického vývoja do doby po príchode Ježiša Krista. Antickú spoločnosť považuje za nezaťaženú týmto problémom a gnostický disidentizmus vidí až v rámci etablovanej kresťanskej ortodoxie. Tým len potvrdzuje podozrenie, že dejiny vníma krajne nemetafyzickým spôsobom. Kresťanstvo je pre neho len jedným z pluralitnej ponuky foriem myslenia. Ak by ho nazeral v kontinuite dejín spásy, nutne by musel zohľadňovať tieto fakty:

Zdroj: [wikimedia.com](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gnosticism.jpg)

– kresťanstvo vyšlo z náboženstva Starého zákona a preto treba gnostické podnety skúmať aj v období pred Kristom

– očakávanie prvého príchodu Mesiáša a očakávanie Jeho druhého príchodu sú podobné a môžu vyvolať podobné sekularizačné trendy, ako sme to mohli pozorovať u Židov, ktorí Krista neprijali práve preto, že očakávali Mesiáša ako svetského vládcu a tvorcu sociálneho „nového veku“

– ignorovanie faktu, že samotní gnostici sa odvolávajú na židovskú heretickú tradíciu, čím sami potvrdzujú kontinuitu svojho boja proti Bohu Stvoriteľovi. Gnosticizmus sa teda nedá interpretovať len ako „sekularizácia“ myslenia určitých kresťanských siekt a podzemných hnutí, ale ako súvislé podzemné hnutie, ktoré sprevádza dejiny spásy od vyvoleného národa až po dnes. Jeho dejiny, úzko späté v počiatkoch so židovským národom a neskôr s kresťanstvom nám to jasne ukazujú. Nepredstavuje len chybu v ľudskom myslení, ale skutočnosť. Útočí proti skutočnému Bohu, v mene skutočného diabla, so skutočnými ambíciami a skutočnými očakávaniami. Jeho ezoterickosť je len snahou jednak ukryť vlastnú existenciu pred nepovolanými v čase prenasledovania a na druhej strane motiváciou pre nábor elitárskych zástancov. Cieľ je konštantný a vždy jasný – bojovať proti „zlému“ Bohu – Stvoriteľovi (Demiurgovi). V koho mene, to je zrejmé vzhľadom na to, kto sa prvý vzbúril proti Bohu. Tejto osobe dávajú gnostici rôzne mená a neváhajú ho zamieňať aj s Ježišom Kristom, ktorého interpretujú hereticky ako Anti – Demiurga. Pre kresťana skutočne nepredstaviteľná vízia boja Syna Božieho s Bohom Otcom, je pre gnostikov zásterkou boja padlého anjela s Bohom.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/gnosticizmus-permanentna-podzemna-revolucia-i/>